Люба Тарасюк

СМАГА РАКІ

ЛЮБА ТАРАСЮК
НАРАДЗІЛАСЯ У 1953 ГОДЗЕ
У ВЁСЦЫ ПІНКАВІЧЫ ПІНСКАГА РАЁНА.
СКОНЧЫЛА
ФІЛАЛАГІЧНЫ ФАКУЛЬТЭТ
БЕЛАРУСКАГА ДЗЯРЖАЎНАГА УНІВЕРСІТЭТА
ІМЯ У. І. ЛЕНІНА
І АСПІРАНТУРУ.
КАНДЫДАТ ФІЛАЛАГІЧНЫХ НАВУК.
ПРАЦУЕ НА КАФЕДРЫ
БЕЛАРУСКАЙ ЛІТАРАТУРЫ БДУ.
ВЕРШЫ ДРУКАВАЛІСЯ
У БЕЛАРУСКІХ РЭСПУБЛІКАНСКІХ
ЧАСОПІСАХ
І У ПЕРАКЛАДЗЕ НА УКРАІНСКУЮ МОВУ.

ПЕРШАЯ КНІГА ПАЭТА

Люба
Тарасюк

СМАГА
РАКІ

Вершы

МІНСК
«МАСТАЦКАЯ ЛІТАРАТУРА»
1983

Бел 2
Т 19

Рэцэнзент Артур Вольскі

Т $\frac{4702120200-044}{М\ 302(05)-83}$78—83

© Выдавецтва «Мастацкая літаратура», 1983.

* * *

Мой бераг родны
ціхая рака
Люляла-цешыла і калыхала,
І добрай вёскі цёплая шчака
Да хваляў лашчылася закахана.

На ўсё жыццё займела я радню,
З якою да людзей прыйсці не сорам:
Мяне вучыла яснасці
прастора,
Рака
мне даручала глыбіню.

І некалі, ўжо на астатку сіл,
Спыніўшы час над чыстаю вадою,
Я у раку сваю
хачу ўвайсці
Дрыготкай плынню, хваляю жывою.

* * *

Жыве ў жанчыне ўсё жыццё
употай
Душа прыроды і яе пяшчота.
У сэрцы юным
лёгка, небалесна

Світае радасць ранішняй пралескі.
Густому дню
настоеныя травы
Свой пах нясуць прывабны і гаркавы.
А восенню, пакуль цяпло не схлыне,
Красуюць сціпла
маміны вяргіні.

ЛЯСНЫЯ РУЖЫ

Сёстрам
Марысі і Данусі Ціхановіч

У завязі зялёных ліній —
Шыпшыны ціхае святло.
Не ведалі, куды ішлі мы
І што ў дарогу нас вяло.

Прывабіў ён неспадзявана —
Букет агеньчыкаў лясных,
Што разгараюцца, не вянуць
Пры вогкім дотыку расы.

Пяшчотнасцю з'яднаны душы.
Лясныя ружы.

І горкі мёд, і горкі вопыт
Збіраць прырода пачала...
Як мацярынскі вечны клопат,
Над намі свеціцца пчала.

Яна штодзень шукае краскі
Пад старамодны свой напеў.

І цягнецца праменьчык ласкі
У соты сэрца неспадзеў.

Спагаднасцю з'ядданы душы.
Лясныя ружы.

МАМЕ

Гэты ранак мяне паклікаў...
І паўторыцца зноў адно:
Я, любові тваёй галінка,
Тонка стукаюся ў акно.

Ты пачуеш або прысніцца —
І падхопішся: хто там? як?
І ўспуджанаю сініцай
Затрапечацца думка твая.

Выйдзеш, мама,
ў настылы ранак,
За начнога цяпла парог,—
Белалобым, густым туманам
Прыпаду я табе да ног...

* * *

Жанчыны ў полі песні жалі,
Збіралі словы у снапы.
То спелай радасцю, то жалем
Спявалі ў іх руках сярпы.

І над прыціхлым светла полем
Адна мелодыя расла...
Жаночая — такая доля:
Галубіць зерне хараства.

І я ў сабе адчула сілу
І тую ўбачыла красу,
Што песня ўжо сто год насіла,
А я — свой першы дзень нясу.

З ФАЛЬКЛОРНАЙ ЭКСПЕДЫЦЫІ

Працэджаны ў гладышыкі туман
І выпіты да кропелькі на донцы.
Пакінь бадзёрасці здаровай нам,
Ласкавае да несанлівых сонца.

На сцежцы нетаропкай палявой
Прыспешваем няблізкія узгоркі
І на узмежках палынова-горкіх
Далей раскручваем дарог сувой.

Адкрыецца раптоўна, як душы
Даверлівай жаданыя абрысы,
Сяло пад іменем неганарыстым,
Дзе ціха месціцца і даль, і шыр.

З даліны, што стаіла галасы,
Глядзіць яно — глыбокае, як вока,
Асмужанае чыстай павалокай
Не горкай, а задумлівай слязы.

* * *

Да берагоў ляцела нехалодных
За росчыркам вясновага вясла...
Цяпер маўчу каля вытокаў родных,
Бо і сама цяпла не прывязла.

Прызнання словы — мудрая нацяжка,
Выпрабаванне праўдаю на слых.
Вяртацца прыхваткамі стала цяжка,
Калі развяжаш памяці вузлы...

Як тая сцежка — немаўля дарогі,
Што адмыкае долі небакрай,
Бяжыш праз сэрца ты,
любоў-трывога
За слаўны род мой і за гэты край.

ПАРАШУТНЫ ШОЎК

Было так многа цішыні,
Што неба
нібы павышэла.
Здаваўся святам будзень шэры
Пасля ваеннай калатні.

Яшчэ не кожны
дом знайшоў
І вочы дым пажарышч засціў,—
Дзяўчаты кроілі, як шчасце,
На хусткі
парашутны шоўк.

Ён парываўся у блакіт,
Як ветразь, напінаўся небам.
І так жадалася, як хлеба,
Высокай долі на вякі.

Хоць, можа, недзе навылёт
Пад белым купалам раскрытым
Смяротнай куляй быў прашыты
Той, хто чакаўся столькі год.

Бянтэжна лашчыла далонь
Далёкі напамінак шалю...
Іх шыі п'яўкі абвівалі,
Калі ў балота гнаў палон...

І хоць было на ўсіх жанок
Пакроенага шчасця мала,
Ды выкінуць не можа мама
Пажоўклы парашутны шоўк.

ЖАНЧЫНА ГАВАРЫЛА З БУСЛАМ

Юзэфе Мікалаеўне Ціхановіч

Жанчына гаварыла з буслам,
Рукою цёплай затуліўшы вусны.

Вярнуўся бусел з выраю далёкага
Адзін на вёску песняй адзінокаю.
Цяпер стаяў маўкліва на ігрушыне,
На адзіноту без патолі змушаны.

Жанчына
гаварыла з буслам.
Яго тугу надзеяю лячыла.

— Будуйся, боцян, складвай сабе
хатку.
І я была ўдавою засталася,
Ды абжылася,
хоць і небагата...

Так гаварыла, нібы загаворвала
На долю лепшую,
ад халадоў, ад гора.

ТАПОЛЯ

У нясвіжскім парку засыхае канадская таполя, каля якой фашысты расстралялі амаль дзве тысячы чалавек.

Сухім галінкам
не ўтрымаць птушынай песні,
не разбудзіць вятроў
на золкім ранні.

Там смерць гняздзіцца
ў сэрцавіне дрэва.
Там кулі ўтульна
цэлы век начуюць.

Таму і птушкі песню
асцярожна
над галавой таполі той
праносяць.
Таму вятры
сваволіць пазбягаюць —
не зачапіць бы дрэва
выпадкова...

Яно тады́
нанова уваскрэсне
і полымя зялёнае ускіне,
калі вайна
на ўсёй зямлі
загіне.

Даруй нам, дрэва, за сваю пакуту.

* * *

З агню ды ў полымя...
Заняўся шлях,
Злучыўшы долі чалавечых лёсаў.
Па ім хадой пакутнаю прайшла
Святая роднасць беларускіх вёсак.

...Баяліся адна ў адну глядзець,
Пазнаючы вачамі папялішчаў.
І кожны раз, як пачынала днець,
Прамень жыцця ў іх сірацеў, як лішні.

Хавалася ў густы бягучы дым
Аслепленага Сонца цела.
І ўся Зямля пад чорным бляскам тым
Між зор пякучай зоркаю ляцела.

З агню і полымя звіваўся шлях.
Яго канец, здавалася, бясконцы...
Ды зелянела праз застылы шлак
Зямля,
Што хоча радавацца
сонцу!..

А. Ф. КУПРЫЯНАВАЙ

Сыны пайшлі.
Яшчэ абняць бы іх,
Ды маці— з месца не скрануцца...
Яе трымае гэты міг —
Паспеў малодшы азірнуцца.

* * *

А у мяне з вайны прыйшлі усе.
Няволяй песні адкупіўся лёс.
Хапіла ўдосталь злыбяды і слёз,
Ды выжылі ў нягоду пакрысе.

Бы за жывое — так жыццё ўзяло...
А ў роспачы суседняе сяло
Прыпала полымем да ўсіх бяссонных
шыб.
Адтуль
і мама з бацькам не прыйшлі б...

А мне баліць, за ўсіх баліць даўно.
Боль узрывае свой надзейны спрат,
Турбуе памяць ненабытых страт.

Але хіба ў мяне іх не было...

ДЗЕНЬ НАРАДЖЭННЯ

Брату

З малых гадоў распазнавала свята:
Дзень Перамогі — нараджэнне брата.

Да нашай радасці прыходзіць нечы
смутак —
Праз новы лёс, нялёгкім часам скуты.

Не на адным
прысутным пакаленні
Счапіліся вайны мінулай звенні.

І толькі некалі
пад бляск салютаў
Не будзе слёз, не будзе абсалютна.

А будзе
яснай радасці сцвярджэнне —
Дзень нараджэння.

СЯБРУ З ГДР

Ты даруй, хоць не наша ў гэтым віна,
Што не ў замкі багатыя сярэднявечча —
Я цябе
паказаць Беларусь
прывяла
У няскораны Брэст,
У Хатынь знявечаную.
Не таму, што сама
праз тую вярсту

З-за нядаўнасці часу
праходзіць мушу я.
Гэта — абавязковы ўступ
Да гісторыі нашай мужнай.
Час
па-іншаму многае назаве,
Але з памяццю
гэтаю —
не размінецца.
Разумею, не проста цяпер
сябе
Называць тут і ў думках
немцам...
Перайначыла лёсы людзей
ГДР.
А была да яе дарога
смяротэльная...
Мы таварышамі
прыходзім цяпер
Да сцяны ў Бухенвальдзе
Эрнста Тэльмана.

ПТУШКІ ЧЫЛІ

Памяці сына Карвалана,
Луіса Альберта

Там
кулямі людзей лічылі,
Людзьмі
не лічачы іх аніяк.
І ўстрывожаныя птушкі Чылі
На волю рваліся праз акіян.

Хоць скруха горкая паліла крылы,
А вочы гневам засціла сляза,—
Што іх народ
забойцы не скарылі —
У людны свет ірваліся сказаць.

Хай праўда мужнасці
усіх збярэ нас,—
Быў цвёрды
кожны голас малады.
І з імі верылі ў «Venceremos»
Братэрства рукі, што ўздымалі іх...

А па планеце несціхана бегла,
Сцякала
Чылі
нітачкай крыві,
Навек запёкшыся рубцом крывым...

І сэрца так радзімаю балела.

* * *

Гадуе долю час, няўлоўны, як дыханне.
Яго ў сябе ўбіраць, дакуль дыхання стане,
Дакуль свае лічыць здабыткі і пралікі.
Каб зразумець:
і дзень, як цэлы век, вялікі.

Расшчэплены сусвет, нібы пазнання атам.
Час пачынаць канец усепланетным звадам.
Яшчэ для нас зямля — матуляй, не рабою...
Уратуем жа свой час ад дзікага разбою!

* * *

Над мройнаю Зямлёй,
Бы некаму правіннай,
Не злучанай ні з чым —
Бяздонне, як міраж...

Так лёгка быць адной
Скалыханай травінкай.
Спяшаецца па ёй
Настойлівы мураш.

* * *

Сваё імя ў рачулкі кожнай —
Перадалося з веку ў век.
Але мінаецца раскоша
Шчаслівых у маленстве рэк.

Няўжо цяпер самотны бусел
Гняздо дзядоў маіх міне?..
І я над гэтай думкай б'юся,
Бы ўсё сыходзіцца на мне.

Я чую пошум крыл далёкіх,
Цяжкіх асуджанасцю злой.
Мне наўздагон забыты клёкат
Сціскае горла нематой.

* * *

Як снег сярод вясны,
Здаюся свету дзіўнай —
За трыста тры вярсты
На поўнач ад радзімы.

Глядзяць: а з чым прыйшла
І што яшчэ павінна...
Што ценькая душа —
У тым мая правіна.

На холадзе вачэй,
Што паляць без упынку,
Яна згарыць хутчэй,
Чым белая іскрынка...

Не вернемся назад.
Прарочы шлях — цвярозы...
Мой белы-белы сад
Мае ж пабілі слёзы.

* * *

Пабіраюся міласцю нібы міласцінай.
Гэта горнасць мая праз парогі ступае.
Гэта доля, што шлях высцілала —
не вымасціла,
Спатыкаецца ціха, як зорка сляпая.

Ніжа смутку прамень
сны-сумненні нязводныя,
Не даецца ніякая сутнасць прамая...

Недзе ў полі
дзвярыма грукочуць халоднымі,
А сэрца маё скразнякамі праймае.

ДРЭВЫ РОДУ. РАБІНА

Іду па ранішняму следу,
Па снегу чыстаму бягу.
Я паўжыцця да мамы еду,
А ёй адкрыцца не магу.

За ўсё, што я не так рабіла
І ціха плакала крадком,
Гарчэе тонкая рабіна
У мілай мамы пад акном.

Цвісці цвіце, нібы гадае,
Ці доўга быць ёй маладой,
Ды ў ранняй барве ападае,
Недаспяліўшыся пладоў.

ВЯРТАННЕ ЗІМЫ

Адкрытыя рэкі,
як птушак нязбыўнае радасці,
заносіць запозненым снегам паволі.

Малыя крынічкі,
стаіўшы натуру бульчастую,
хаваюць халодныя дзюбкі глыбока.

А дробныя хвалі —
іх шызае пер'ечка частае —
дрыготка ільдзінкі з сябе абтрасаюць,—

ды марна.

ДРЭВЫ РОДУ. ЯБЛЫНЯ

Бацька сад высякае,
Бо карысць невялікая.
Дзень паволі звыкае
Да прасторы сваёй.

Мама ў роспачы выбегла
Ратаваць сваю яблыню...
Два крамяныя яблычкі
Зазвінелі на ёй.

* * *

Усё як трэба зразумець самой,
Пакуль багацце — доляй неспазнанай.
Снуюцца думкі ройнаю сям'ёй
Над звечарэлаю ракою-мамай.

Якая ціхая ідзе вада,
Якая шчырая цячэ размова.
Лілеі воблакаў гайдай,
гадай,
Калі пакліча шчасце ў перазовы...

Па перакотнай хвалі паплыла
Зары заходнай рыбка залатая.
. . . .
А помніш, мама, я дачкой была.
Цяпер далёкай госцяй залятаю.

ВАРЫЯЦЫІ ГОЛАСУ

1

Адхінаю фіранку ветру,
Каб услухацца ў голас раніцы.
Адусюль урываецца музыка.
Музыка перш за ўсё!

У душу сваю
Стукаюся, як у чужую.
Не чую голасу ўласнага.
Музыка перш за ўсё!

Голас мамін за небакраем
Сам з сабою смяецца і плача.
Не перадаць яго
Лісця нямым шапаценнем.

Музыка перш за ўсё.

Як дрыжыць ён —
Адзін сярод белага свету
Жывы чалавечы голас!..
Неразвейны і непадманны.
Музыка...

2

Аддадзены голас мой доўгаму полю,
Нязвыкламу болю, сцюдзёнай расе.
Спазналі спаўна мае рукі патолю,
Каб сэрца разважыла сум пакрысе.

Што пройдзена тут —
дарагое найболей.
Запіша сляды падарожны пясок.
О, дзякуй табе, спавядальнае поле,
За шчырай уцехі льняны паясок.

3

Калі прыстану, саступлю знямозе —
А голас ціхай просьбай набрыняў,—
Заўжды пяройме з ласкаю ў дарозе
Спагадная жанчына Дабрыня.

Яе душа — у тых абліччах розных,
Што роднай маці блізкая радня...
Стаяць яны, як белыя бярозы,
Па ўсёй дарозе пройдзенага дня.

4

Маленькая вёсачка,
Звонка ўраселая,—
Які падгалосачак
Лесу вясенняга!

Пяе, не баіцца,
Што горла застудзіць
Світальнай вадзіцай,—
Нястомная студня.

І ціхім падхватам
Адклікнецца там яшчэ
За кожнаю хатай
Зарослае хатнішча.

Лісцінай-калінай
Той голас калышацца
На тонкай галіне
Дарогі зацішнай.

5

Цячэ рачулка голасу твайго
І гэтак блізка, і напаўзабыта,
Вяртае сэрцу водгалас таго,
Што і было, і не было нібыта.

Яе дрыготкі, трапяткі струмень
То ажывае зноў, то замірае
І недзе там, на дне яе, ўва мне
Каменьчыкі святла перабірае.

6

Прачыналася яснае сонца.
Пачыналася росная раніца.
І залеў, выліваўся голас
З прыадчыненага акна.
Падхапіла яго адна ластаўка:
З кім параіцца б, не параніцца?
Працякала тут рэчка быстрая,
Ды і тую доля ўракла...

Шчыравала зара світальная,
Шчыравала зара вячэрняя.
Дагарала сляза расстайная,

Ўпаўшы пырскамі на вясло.
— Падзівіцеся, людзі добрыя:
Што за ноч, што сама не чэрнена?
— Гэта ўецца ля сэрца полымя,
А па белым свеце — святло.

МАЁ ПАЛЕССЕ

Рэкі, рэкі... Няма там ліку ім —
Вырастаюць усім на здзіў.
Там і сёлы мае вялікія,
Як на самы глыбокі ўздых.

Там і сонца раней прачынаецца
Залатыя масткі прагнуць...
Там варотцы пяюць-адчыняюцца,
Зачыняючыся пяюць.

Там на сцежку вясёлую выйшла я.
— Як завуць цябе, вішанька?..

КРЫНІЦА Ў РАКУЦЁЎШЧЫНЕ

У родным краю ёсць крыніца
Жывой вады.
Максім Багдановіч

Чысты мой спеў
каля блізкага бору бруіцца,
не заціхае
і не ападае зусім.

Гэта сваё
незастылае сэрца крыніцы
я ўсё нясу
тваіму ранняму снегу,
Максім!..

Як пераблытаны
даты твае і дарогі!
Дзень нараджэння —
сыпучы, сляпы снегавей.
Крымскае сонца
імглою стаіць над парогам,
ледзь дакрануўшыся
да зацярушаных вей...

Пойдзем са мной.
Гэта шлях незацененай веры.
Дзень разгараецца,
смуткам яго не тушы.
Зоркай адной,
што мілуецца імем Венеры,
ляжа святло
на тужлівую хвалю душы.

Сіняю жылкай
заб'юся на стомленых скронях.
Толькі жыві —
і надзею, як песню, нясі!..
Я затулю
цябе шумам зялёнае кроны.
Я наталю,
загаю тваё сэрца,
Максім...

ІМЯ АЙЧЫНЫ

Давеку я, напэўна, не збяру
Усю яе ў праявах разнастайных.
Маленькая, як сэрца, Беларусь
Адданаю любоўю вырастае.

За бохан сонца, што з маленства меў,
Ці сплаціш ёй душэўнаю турботай?..
Сваю Айчыну ўбач і зразумей,
І ў ёй сябе ты зразумееш потым.

Сваёй Айчыны яснае імя,
Нібы уласнае —
Не дай запляміць...
І светлы цень буслінага крыла
Над рэкамі, дарогамі, палямі.

ПАМЯЦЬ ПРОДКАЎ

Дыпціх

1

Красу паселішчаў
раўніва
Далёкі продак зберагаў,
І даўніны драўлянай дзіва
Сну не давала варага́м.

Праз густалістую мярэжу
Вячыстых волатаў-дубоў
Глядзелі ўдалеч горда вежы
У сілуэтах пабудоў.

І гнала з лютае дакукі
Сюды не раз вайны гайню.
Над вугалькамі грэлі рукі
Злавесна
дойліды агню.

І цікаваў пажар нядрэмна
Сасны смалістую душу,
Каб не змагло надоўга дрэва
Свой перажыць зялёны шум.

І слепа помсціў за званіцу,
Што звону маткаю была,
І за маленькую капліцу,
Што захінала ад аблаў.

Усёй гісторыі прадвесце
Цяпер на гэтай глыбіні,
Дзе — толькі попел разгарні —
І зноў дыхне жыццё: Бярэсце...

2

Таго пісьма узор няпросты —
Як знак гісторыі самой.
Шурпатую далонь бяросты
Працягвае мне продак мой.

На ёй сюжэт неперарыўны
І крыўд і радасцей людскіх:
Вяртанне доўгу на тры грыўні,
Намоў нарошчванне лускі.

І слова вернасці і брацтва,
Бацькоўскі клопат пачуцця...
Лёс незнаёмага сваяцтва,
Як лёс уласны, прачытай.

Хоць век нам выпаў неаднакі
І новы лес даўно узрос,—
Жывыя выступаюць знакі
Спадыспаду кары бяроз.

І тысячы нязнаных жыццяў,
Здаецца, загавораць зноў...
Не спапяліце, зберажыце
Лясную хартыю вякоў!

КРЭВА. 1980

У Крэве ў 1385 годзе была падпісана унія паміж Вялікім княствам Літоўскім і Польшчай. Вялікі князь Ягайла, уступаючы ў шлюб з польскай каралевай Ядвігай, атрымліваў польскую карону.

Карона сцен,
пашчэрбленая часам.
Адсюль
вымройваў новы круль
шлях узыходжання да славы
ўласнай.

А тыя, што сябе каранавалі,
свой край чужою меркай
абкарналі...

На замчышчы забытым,
на руінах
цяпер красуюць полымна рабіны,
даспелыя трымаючы каралі.
Даўно па часе тым,
што знаўся з каралямі.

Пад небам
то адкрытым, то пахмурым
ўрастае ў дол
гісторыі падмурак.
Над Крэўкаю
мячы ў крыві мачылі...
Маўчаць легенды, і яны спачылі.

Ды прарываецца
любоў і рэўнасць
да ўсіх часоў,
што баранілі гнеўна
і захавалі,
воляй акавалі
святое пачуццё
пад імем:
крэўнасць!..

МАНАЛОГІ СТАГОДДЗЯЎ

1. ЕФРАСІННЯ. XII ст.

Ефрасіння, або Прадыслава,— унучка князя Усяслава Полацкага, апетага ў «Слове аб палку Ігаравым».

«И женишася, и посягоша, и княжиша, но не вечноваша».
З «Жыція» Ефрасінні Полацкай

Забыць сваё імя,
дзе корань роду слаўны?..
Няпраўда! Я твая унучка, Усяславе!
Ды годнасці маёй давеку не дакажуць,
Што найслаўнейшы —
той, хто мае тытул княжы.

Чакаюць:
бацькаў двор і мне пасадам стане.
І кроку не ступіць за пышнымі сватамі.
Гандлюючы сабой з уласнай чэсцю згодна,
Няўжо мне быць рабой
для памнажэння роду?..

Жаніліся дасюль, ішлі далёка замуж.
А справы іх — каму? а дзе сягоння самі?
І гіне першы той, хто ўзніме меч на брата
Рукою здрады злой,
не толькі ў полі ратным.

На іхняй славе — тлен, нарошчаны вякамі.
Імя іх не ўзнясе і надмагільны камень.
Ды кожны задрыжыць сваёй душою сподняй
У найапошні міг прад воляю гасподняй...

Для іх дзяцей сляпых,
для іх нямых унукаў,
Што зведаюць нябыт і чорны дзень прынукі,
Я знаю, штó зраблю перад судом суровым:
Я славу зберагу, я прынясу ім Слова!

2. БУДАЎНІКІ ЕЗУІЦКАГА КАЛЕГІУМА Ў ПІНСКУ. XVII ст.

Езуіцкі калегіум пабудаваны да паўстання 1648 года, задушанага стражнікам Мірскім пад кіраўніцтвам гетмана Вялікага княства Літоўскага Я. Радзівіла.

Кладзецца камень, як уздых маўклівы,
цяжка.
Кладзецца глуха, як на могілкавы жвір.
Сцяна няўмольная сцякае з рук жывых,
Красу зямлі сціскае шэрай спражкай.

Тут бог чужы
скляпенням дасць сваю аздобу,
Пачутай мове кіне шорсткі свой язык,
Каб развязаць ім новай ісціны азы
Для грэшных нас, па-езуіцку добры.

Святыя нашы, як сваты, па хатах людных
Сядзяць на покуці ў белых ручніках.
Але заступніцтва не вымаліш ніяк.
І крыўда выспявае ў нас падспудна.

Мы гэтай крыўдаю
завострым нашы стрэлы.
Як братні поціск вольна ўскінутай рукі,
Людзей Хмяльніцкага
сустрэнем з-за ракі,
Паляжам з імі за зямлю сваю і веру.

Бы крумкачы на полі бітвы
здратаваным,
Няхай балююць служкі смерці да пары,
І сквапна дзеляць з Радзівіламі барыш,
І славяць меч за крыж уратаваны.

Наступнік мудры наш
на гулкіх часу сходах
Праз чорны цень крыжоў
пераступіць дасуж.
Ды азавуцца ўслед цаглінамі нашых душ:
А нас,
і нас забыць вы згодны?

3. ПРЫГОННЫЯ ТАНЦОРЫ У НЯСВІЖСКІМ ТЭАТРЫ РАДЗІВІЛАЎ. XVIII ст.

> ...Касцюмы гатовыя, здароўе дзяцей добрае.
>
> З паведамлення К. С. Радзівілу, празванаму «Пане каханку»

Пане каханку!
Мы княжацкай ласкай здаровы.
Нікнем штодня,
нібы божыя птушкі па леце.
З сем'яў забраны,
не лепш ад прыслугі дваровай,
Дзеці-танцоры ў прыдворным балеце.

Пане каханку,
баляць па начах нашы ножкі
І сінякамі расквечаны кволыя плечы.
О, каб на волі пабегаць хоць трошкі,
Па мураве, што лагодаю лечыць!..

За італьянцам ўсё мы патрапіці можам.
«Здольныя дзеткі»,—
змілуешся сэрцам, васпане.
Толькі маркоцяцца нашыя маткі
аб кожным...
Пане каханку,
а што з намі стане?

Ці не за тое,
што сёння ў чужых пастаралях
Звыкла іграем на сцэне пастушак,
Заўтра іх ролі ў жыцці паўтараем?..
З доляй адною да смерці паслужым.

4. КАМЕНЬ МАЦЕЯ БУРАЧКА. XIX ст.

> Паводле легенды, з каменя на рыначнай плошчы ў Жупранах выступаў, адыходзячы ў паўстанцкі атрад, Францішак Багушэвіч.

Не для вяльможнай пыхі п'едэстал
З пароды, што ні племені ні роду,—
Як слёзны лёс нязбыўнага народа,
Са жмені попелу я вырастаў.

Я — камень-гнеў, народжаны для бунту,
Каб стаць яму надзейнаю трыбунай.

Зрываўся голас у распяты крык,
Аб камень выкрасаючы пламенне,
Для волі здабываючы найменне,
Што сэрцам кожны вы́спяваў-адкрыў.

Прарочы сказ нясе сабой пагудкі,
Што прыйдзе час для запаветнай дудкі.

Я да зямлі сваёй грудзьмі прыпаў:
Як цяжка дыхае істота земляная!
Бы чалавеку, мову ёй займае...
Я ж — сілу ёй таемную прыпас.

Няхай сякерай выблісне надзея,
Што ўчуюць голас Бурачка Мацея!

5. ЗАКАПАНЫ СКАРБ. XX ст.

З лёсу маёй бабулі

Мяне схавалі, нібы пахавалі,
Адрынуўшы на той, нябачны свет.
Ад прагных рук чужацкае навалы
Ратуюся ў калючай, злой жарстве.

Глухая цемра слепатою точыць,
Не распраўляе цёплая далонь...
Я —
        беражоны ўбор святочны
Вясёлай гаспадыні маладой.

Яна вайною ў бежанцы пагнана,
А за плячмі —
                        галодных дзён хатуль.
І я, што ніткай долі ткань,
Ляжу да невядомага «пакуль».

Складаўся я ўрачыста, нібы песня —
Да ўзору фарба, як да слоў напеў.
Маю душу цяпер глытае плесня
І хіжы змрок балюча рве сабе.

Але чым нейкі ліхадзей-прыблуда
Мяне чужынцу выкіне на здзек,
Лепш у зямлі сваёй ляжаць я буду,
Кагосьці згадкай цешачы ў бядзе.

Трывога памяці людской скразная
Мой лёс, як запавет, не абміне.
Бо як жа між сваіх
                                свайго пазнаюць
У свеце даўніх продкаў
                                без мяне?

СЛОВА КУПАЛЫ

У Маладзечанскім раёне знойдзена
гільза часоў Вялікай Айчыннай
вайны з укладзеным у яе вершам
Янкі Купалы «Вучыся...».

Пісаўся летапіс вайны
Жалезам
па жывому полю.
Чарнелі страшна валуны
Звуглелымі радкамі бою.

Ды ў кожнай гільзе, што ў сабе
Свінец бязлітасны хавала,
Жыло, як шчасця запавет,
Як помсты кліч — імя Купалы.

Крывёй сцякаючы, баец
Яго на ворага абрыне,
І слова — волі пасланец —
Ахвярна бой смяротны прыме.

Яно ўпадзе — і прарасце
З цямніцы ржавага металу —
У непахіснай правацэ
Навукі мудрае Купалы.

БЕЛАРУСКАЯ МОВА

І працаўніца, і чараўніца,
Мова-сялянка, і мова паэтаў...
Дзякуй табе, што не ўмела забыцца
На долю песні прыветнай.

Спелішся ціхаю ласкаю
І несуцішнаю скрухаю.
Я цябе, мая ластаўка,
Не адрываюся — слухаю...

Сілу сваю выпроствала
Ты з-пад чарноты вязкай.
Дыхае слова простае
Свежасцю праславянскай.

Сціплая, ды не кволая —
Гордаю быць умела.
Вечна балючым полымем
Хатынь твая палымнела...

Стала ты мне не страчаным
На рубяжы пакаленняў
І блаславеннем матчыным,
І Бацькаўшчыны сумленнем.

РЭЧАНЬКА

Летам Піна па калена,
а зімою — з галавою.

Цябе
 між лёсам пешчаных
Пазнаю па прыкметах:
Вясной — вясёла плешчашся,
А журышся летам.

Я да цябе спяшаюся
І ўсё не паспяваю.
Цякла — ды і ўцякла ты ўся.
Каму цяпер спяваеш?..

Як страту найвялікую,
Заву цябе, шукаю.
Тваю душу паклікала
К сабе зямля сухая.

І плакаць мне б над берагам
Вярбінаю пахілай,
Калі б табе не верыла,
Тваёй, рака, стыхіі.

Ды — жальбай незалечанай
Плыве матыў успомнены:
Ой, рэчанька, рэчанька,
Чаму ж ты няпоўная?..

* * *

Свае нягоды я сама змялю,
Але ж і ім не загадаеш: годзе...
У спёку распластаную зямлю
Ратуе лес адзін — ды не выходзіць.

Шырэе дзень маіх людскіх згрызот,
Не ўшчэмлены у вузкай браме.
Расцягваецца целам гарызонт
І ўсю мяне, як дзень жыцця, ўбірае.

Не быць слабой, нясмелай ці хаця б
Да ўласнае душы прыкутай...
Ды б'ецца пругкай жылкаю пакута
Адчайнага, жывога пачуцця.

* * *

Як ты ішоў!..
Твая дарога
Цябе, абветранага, абдымала
І твае ногі ціха цалавала,
У промнях сонца, што ішло з табою,
Услед
салодкім пылам танцавала.

Як ты ішоў...
І нечакана
Твая абранніца —
твая дарога
Перахапіла горла мне,
дыханне
І за сабою павяла наводдаль.

І я ў лясы гаючыя ступіла.
Агнём лясным,
што не спатоліць смагу,
Я на камель з камля перабягала,
З галін зрывалася
і ўжо ляцела вобзем...

Яшчэ і сёння там, усцяж дарогі
Майго агню
каліны дагараюць.
Як ты ішоў!..

* * *

Люблю,
гатовая імгненнем кожным
сама сябе праклясці,
што жыву
яшчэ на гэтым свеце.
Тут няма мне месца.
Я забываю назвы траў,
і дрэў,
і птушак,
за зоркамі бязмоўнымі сачу,
але й свайго імя не знаю.
А словы задыхаюцца ў душы.
Я ўсё табе сказаць хацела,
а забіваю іх,
сама жыву —
як маці і забойца дзяцей сваіх.
Якое вырвецца —
як сірата,
пад вокнамі тваімі заначуе.
А мне твайго дыхання не пачуць.

* * *

Як толькі сілы не стае трываць,
Сама сыходжу ў белы свет паволі...
Мая любоў як дзікая трава —
Няма ў яе нічога, апроч волі.

Ёй толькі сцюжу прабіваць, як боль...
Хай Млечны Шлях схіляецца над ёю.
Тудой хадзіла іншая любоў
І зоры спавіла тугой сваёю.

* * *

На карэнні агонь кладуць.
З народнай песні

Ты вогнішча распальваеш пры мне.
Агонь той міласэрны, і шкадуе
Зламаныя галінкі, нібы чуе
Душу жывую ў іх,
што знікла неўпрыкмет.

А ты агонь раздзьмухваеш ярчэй.
Ды што з таго:
ён будзе няпраўдзівы.
Ён паглынае ўсё і мітуслівa
Шукае водбліску ў імгле вачэй.

А дыму падкалодная змяя
Аблытвае лісты, што не згарэлі.
І не прыняць пакутныя карэнні.
Бярэзінка, сярэдзінка мая!..

Бяросты схаладалаю шчакой
Прытулімся да неба, да край-свету.
І на маўклівым даляглядзе гэтым
У стромы спеў абернем неспакой.

* * *

Ля сіняга возера суму
Збіраемся ўсе адвячоркам.
Кожны сваёй трывогай
Чакае пагодлівы час,

Каб горкую рук самотнасць,
Утому марных лятункаў
Суцішыць хваляй лагоднай,
Маўклівай гамонкай душ.

Ля цёмнага возера жалю
Збіраемся ноччу бяздоннай.
Кожны ідзе асобна
Па зорнай сцяжыне слязы,

Каб высветліць сэрцам відушчым,
Выпеставаць у далонях
Цёплы, ласкавы промень
Камусьці жаданага дня.

* * *

Хоць зараз ноч міне —
Сон не кранае веі.
Закалышы мяне,
Сястра мая, завея.

Няхай нясе твой снег
Сняжыначку надзеі,
Няхай засцеле ў сне
Настольнікі нядзелі.

Ва ўсім пара адна —
Дрымотнае сутонне:
У вырысах акна,
У пацішэлым тоне.

А што чакаць яшчэ
За гэтай ночы рыскай?..
Марозу белы выскал
Адказ твой сцеражэ.

* * *

Спахопішся, што ранняя зара
Ужо ружовіць за акном яліны
І межы ночы промень заараў
На ўзыход чаканае хвіліны...

І ўнікнеш ценю здоўжанага дня,
Хіба як прыцемак цябе агорне
І невымоўнае ў табе імя,
Што ўсякі раз перасыхае ў горле.

РАЗВІТАННЕ

Дыпціх

1

Я моўчкі паміраю, як рака,
Шукаючы ад смагі прагнай выйсце.
А дзень кароткі: за вытокам — вусце...
Як доўга кроплі сонца ў ім гарацы!

Сплыве за хваляй хваля не адна
І не суцешыць думкай неадчэпнай.

Боль, як агонь высокі — невычэрпны,
Саму душу прапальвае да дна.

Вяртаюся, адкуль прыйшла,— ў зямлю.
Паўстане ў квецені мой след глыбокі,
І панясуць бялюткія аблокі
Маё безабароннае: люблю.

2

Бяссоннаю істотай пачуцця
Світаю на салёным крохкім беразе.
Ёсць толькі міг душою ачуняць
Для ўсіх трывог,
                    чый час яшчэ наперадзе.

Я да цябе сваю раку вяла,
Згарнуўшы бег яе ў клубочак сонечны.
Каб адамкнуўся дзень твайго святла...
А век уласны мой —
                    як дом няскончаны.

* * *

Што́ гэтым зваблівым праменням
Да пачуцця душы твайго,
Калі цябе папераменна
Пячэ то холад, то агонь;

Калі любові хоць імгненне,
Што працінае цэлы век,
Нясеш высока і нязменна
І пад журбой сваіх павек;

Калі і веру, і сумненні
Гадуеш думкаю адной,
Каб на касцёр свайго ж сумлення
Ўзысці з узнятай галавой!..

* * *

Адольваючы моцную даўно
Спакуслівую сэрцу іншароднасць,
Няпростая, як свет,
людская годнасць
Па рысачцы складаецца адной.

Што адступіцца ад сябе лягчэй —
Лягчэй для вока іншага,— не дзіва.
А дзіва ў кожнай радасці праўдзівай
І ў праўдзе болю, што няма гарчэй.

І ў тым, каб доляй годнай даражыць,
Не выглядаючы выгодаў лепшых...
Перад няўмольнасцю зямлёю легчы —
Ёсць толькі права
чалавекам быць.

СЦЯГ

Памяці Аркадзя Куляшова

*

Выносіў сцяг, як золак перамогі,
Праз горкі дым, смяротны гром баёў.
І ўсё жыццё, не просячы падмогі,
Сваіх сяброў
да перамогі вёў.

Сумленню,
як вышэйшаму загаду,
Служыў, сабраўшы сілы ўсе...
Ён нёс і нёс чырвоны сцяг брыгады,
Пакуль не ўпаў на здрадны белы снег.

*

«Ніхто таго не дагаворыць хорам,
Што ён адзін дагаварыць бы мог...»
І незамкнёнае шуканняў кола
Жалобным крэпам злучана ў вянок.

Ах, як няўцешнасць утрымаць такую,
Калі ў душы сваю надзею меў?..
Хто падысці да Майстра не пасмеў,
Ад горкай непапраўнасці смуткуе.

*

Прымаюць час, каб знемагаць у працы
І не лічыць наперадзе гадзін.
У іншым клопаце шукай дарадцаў,
Свайму ж сумленню —
паслужы адзін.

Не разгадаць ніколі, што́ ты можаш —
Ні ў маладосці, ні на схіле год,—
Пакуль адчайна на сябе не ўзложыш
Увесь цяжар і думак, і турбот.

Яшчэ не раз
                    журба смугой навісне.
Ды не сціскаецца жыцця прасцяг.
І той агонь,
                    што ў самым сэрцы выспеў,—
Ён азарае непагасны сцяг.

* * *

Як радасці, чакаеш адкрыцця.
Але кладзецца след нябёсаў,
Як пыл бязважкі з-пад калёсаў —
На неаглядны шлях жыцця.

Таймуе лёсаў непадобнасць
Жывога розуму пара —
Спяшае конік дапатопны
За поклічам гаспадара,

Ці хтось ракету асядлае
З патрэбай вечнаю: паспець...
І ў сінім небе асядае
Сярэбраная крутаверць.

ЦВІЛА РАКА

Цвіла-буяла ціхая рака
Са спелым летам у маўклівай згодзе.
Была злагоджанасць ва ўсёй прыродзе,
І поўдзень на яе не наракаў.

Заблыталіся хвалі у траве,
Сцяблінкі кветак перацалавалі.
І ўжо рабіліся яны — не хвалі,
Не хваляваў іх ветрыка павеў.

Ды затрымціць аднойчы новы дзень
Сваім струменьчыкам
неціхаплынным:
Калі рака ты — быць ракой павінна,
Не паступацца чысцінёй нідзе...

Як прыйдзе час у свой вярнуцца лёс
І скінуць знелюбелую пакору,
Ці стане сіл тады адолець змору
І зварухнуць знямелы, млявы плёс?..

ЗАБЫТАЯ СКРЫПКА

Жальцеся, грайкія струны...
Янка Купала

Вісела скрыпка на сцяне,
І на сцяне яна маўчала.
І толькі ўздрыгвала у сне
Самотна-ціхімі начамі.

Яна адной была жадна
Гармоніі таемнай гукаў.

І сумавалі недзе рукі,
І сум
        мелодыі жадаў...
А мову скрыпцы адняло
Чаканнем гэтым і трывогай.
І не хапала аднаго
Імгнення дотыку жывога.

* * *

А як жа нехта пачуццё хаваў!..—
То непрыступны сам, то жартаўлівы.
І падалі на сэрца, як абвал,
То белы снег, то залатыя ліўні.

Хоць паміж намі ні слядка няма,
А ўсхваляваныя дыханнем далі,
Я здагадалася пра ўсё сама —
Між намі ластаўкі туды-сюды лятталі.

* * *

Як немінучасць — не па тых гадах
Прыбіцца сэрцам страсці да прыбою,
Што пакідае хваляй за сабою
Вам горкі прысмак песні на губах.

Як трудны час, даецца пачуццё.
Сябе найперш засцерагаць мусова,

Каб нават рухам найтанчэйшым слова
Не скрыўдзіць любае для вас жыццё...

Паверце ў непазбежную магчымасць
Усё сказаць пакутнымі вачыма.

* * *

Таго праймае песня танная
Самазахопленым запалам,
Каго пячэ не тайна —
тайначка
Пястуе сэрца, як забава.

Табе ж, сасмягламу, збалеламу,
Глытка любой спагады мала.
Ты рады толькі свету беламу
І той адной, што ў ім трымае.

* * *

Нервавацца не трэба.
Код вясны ў прыроду запушчан.
Прачынаюцца ў дрэвах
Успаміны іх прадзедаў-пушчаў.

Адшуміць, як няслава,
Нудны вецер палёў аднастайных —
Там травою пісклявай
Немаўлівыя зернеткі сталі.

Адпусці сваё сэрца.
Хай надзея праменна загляне...
Толькі моцным даецца
Гаркалістая радасць чакання.

* * *

Схіляе дзень стамлёны галаву
На жыта жоўтае, на сіні бор высокі.
Я чую, як ідуць зямныя сокі,
І кожны рух няўлоўны іх лаўлю.

Такая адухоўленасць ва ўсім —
У кветцы кволай, лісціку нязначным,
Што нібы у сабе іх ясна бачу,
Хоць зразумець яшчэ не маю сіл...

Хачу тут быць, з усімі быць хачу
Такою ж маладой, чорнавалосай...
Ступаю на пявучыя пракосы.
За сосны
сонца-сонейка качу.

* * *

Так і ў душы:
скранецца штось ледзь-ледзь —
І перайначыцца тады яна ўся...
Ужо лісты гатовыя ляцець,
А лістапад яшчэ не пачынаўся.

Яшчэ б усё з ранейшых дзён злажыць —
Ды усміхнешся да сябе: не варта...
І цэлы свет на той адной мяжы —
Жывы ўчарашнім і памкнёны ў заўтра.

* * *

Спакойнай стомай дыхаюць палі,
Збываючы свой клопат непадробны.
Прыходзіць восень,
каб агнём спаліць
Рыштунак дзён няспраўджаных і дробных.
Яна разгорне важкую раллю,
Развяжа зноў жыцця вузельчык — зерне...
І тое ўсё, што добрага зраблю,
На шчодры плён хай добрым людзям верне.

ПІНА І ПРЫПЯЦЬ

Прымаю і вольнасць, і смелую сілу ракі,
Што волю маю і зямлю маю
ўпэўнена крэпяць.
Працягнуты ўдалеч,
нібыта мае дзве рукі,—
Піна і Прыпяць.
І іх не адолець ніякай бядзе і вайне.
Новыя хвалі свабодна бягуць і няспынна.
Зліваюцца рэкі у долю адну ува мне —
Прыпяць і Піна.

ЗМЕСТ

*** Мой бераг родны... 5
*** Жыве ў жанчыне ўсё жыццё... 5
Лясныя ружы 6
Маме 7
*** Жанчыны ў полі песні жалі... 7
З фальклорнай экспедыцыі 8
*** Да берагоў ляцела нехалодных... 9
Парашутны шоўк 9
Жанчына гаварыла з буслам 10
Таполя 11
*** З агню ды ў полымя... 12
А. Ф. Купрыянавай 13
*** А у мяне з вайны прыйшлі усе... 13
Дзень нараджэння 14
Сябру з ГДР 14
Птушкі Чылі 15
*** Гадуе долю час, няўлоўны, як дыханне... 16
*** Над мройнаю Зямлёй... 17
*** Сваё імя ў рачулкі кожнай... 17
*** Як снег сярод вясны... 18
*** Пабіраюся міласцю, нібы міласцінай... 18
Дрэвы роду. Рабіна 19
Вяртанне зімы 19
Дрэвы роду. Яблыня 20
*** Усё як трэба зразумець самой... 20

Варыяцыі голасу 21
    1. *** Адхінаю фіранку ветру... 21
    2. *** Аддадзены голас мой доўгаму полю... 22
    3. *** Калі прыстану, саступлю знямозе... 22
    4. *** Маленькая вёсачка... 22
    5. *** Цячэ рачулка голасу твайго... . . . 23
    6. *** Прачыналася яснае сонца... 23
Маё Палессе 24
Крыніца ў Ракуцёўшчыне 24
Імя Айчыны 26
Памяць продкаў (дыпціх) 26
Крэва. 1980 28
Маналогі стагоддзяў 29
    1. Ефрасіння. XII ст. 29
    2. Будаўнікі езуіцкага калегіума ў Пінску. XVII ст. 30
    3. Прыгонныя танцоры ў нясвіжскім тэатры Радзівілаў. XVIII ст. 32
    4. Камень Мацея Бурачка. XIX ст. 33
    5. Закапаны скарб. XX ст. 33
Слова Купалы 35
Беларуская мова 35
Рэчанька 36
*** Свае нягоды я сама змялю... 37
*** Як ты ішоў!.. 38
*** Люблю... 39
*** Як толькі сілы не стае трываць... 39
*** Ты вогнішча распальваеш пры мне... . . . 40
*** Ля сіняга возера суму... 40
*** Хоць зараз ноч міне... 41
*** Спахопішся, што ранняя зара... 42
Развітанне *(дыпціх)* 42
*** Што́ гэтым зваблівым праменням... 43
*** Адольваючы моцную даўно... 44
Сцяг 45
*** Як радасці, чакаеш адкрыцця... 46

Цвіла рака 47
Забытая скрыпка 47
*** А як жа нехта пачуццё хаваў!.. 48
*** Як немінучасць — не па тых гадах... 48
*** Таго праймае песня танная... 49
*** Нервавацца не трэба... 49
*** Схіляе дзень стамлёны галаву... 50
*** Так і ў душы: скранецца штось ледзь-ледзь... 50
*** Спакойнай стомай дыхаюць палі... 51
Піна і Прыпяць 51

Тарасюк Л.

Т 19 Смага ракі: Вершы.— Мн.: Маст. літ., 1983.— 54 с., іл.— (Першая кніга паэта).

20 к.

Вобраз ракі, якая пакутуе ад смагі,— гэта скразны вобраз кнігі Л. Тарасюк. Паэтэса імкнецца раскрыць складанасць узаемаадносін чалавека з навакольным светам, прагу глыбокіх і шчырых пачуццяў. У «Маналогах стагоддзяў» робіцца спроба асэнсаваць непарыўную сувязь беларускай культуры з гістарычным лёсам народа.

Т $\frac{4702120200-044}{\text{М }302(05)-83}$ 78—83

ББК 84Бел7
Бел2

Первая книга поэта

Любовь Константиновна Тарасюк

ЖАЖДА РЕКИ

Стихи

Минск, издательство «Мастацкая літаратура»

На белорусском языке

Рэдактар Р. І. Барадулін. Мастак А. М. Малышава. Мастацкі рэдактар А. І. Труханава. Тэхнічны рэдактар Г. П. Тарасевіч. Карэктар А. А. Бачанкова.

ІБ № 1727
Здадзена ў набор 29.10.82. Падп. да друку 09.02.83. АТ 08525. Фармат $70\times90^{1}/_{32}$. Папера друк. № 1. Гарнітура школьная. Высокі друк. Ум. друк. арк. 2,05. Ум. фарб.-адб. 3,43. Ул.-выд. арк. 1,90. Тыраж 4000 экз. Зак. 3106. Цана 20 к.

Выдавецтва «Мастацкая літаратура» Дзяржаўнага камітэта БССР па справах выдавецтваў, паліграфіі і кніжнага гандлю. 220600, Мінск, праспект Машэрава, 11.

Мінскі ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга паліграфкамбінат МВПА імя Я. Коласа. 220005, Мінск, Чырвоная, 23.

Мінск «Мастацкая літаратура» 1983

20 к.